

**Тема 3. Формування передумов
становлення і розвиток
індустріального господарства
та їх оцінки представниками
економічної думки (впродовж
XVI – перша половина XIX
ст.)**

Юхименко П.І.

Економічна історія

Навчальний посібник / К.:

Вікар, 2004.- 341 с.

<http://www.info-library.com.ua/books-book-97.html>

Стр. 80-149

Промисловий переворот (промислова революція)

XVIII ст. - 70-і роки XIX ст.

перехід від мануфактури, заснованої на ручній ремісничій техніці, до великого машинного фабрично-заводського виробництва.

Вихідним пунктом переходу від мануфактурного виробництва до машинного став винахід і застосування робочих машин на фабриці.

Фабрика - підприємство, засноване на поділі праці, системі машин (машинному виробництві) і найманій робочій силі.

Система машин

- **машина-двигун - рушійна сила всього механізму;**
- **передавальний механізм - передає силу, що розвивається двигуном, робочій машині;**
- **робоча машина - безпосередньо впливає на предмет праці і доцільно змінює його форму.**

- **Якщо в ремісничому виробництві людина безпосередньо впливає на предмет праці за допомогою простих ручних знарядь, то тепер за нього це стала робити робоча машина.**

Етапи промислової революції

1. Поява робочих машин у текстильному виробництві.
2. Винахід універсального теплового двигуна - парової машини.
3. Створення робочих машин в машинобудуванні.

Машинобудування дозволило налагодити безперебійний масовий випуск різноманітних машин і забезпечити ними всі галузі виробництва. Коли машини стали вироблятися машинами, та велика промисловість стала розвиватися на власній основі.

Техніко-технологічні інновації

1. Текстильна промисловість:

- механічна прядка «Дженні» (Д.Харгрівс - 1764);**
- мюль- машини (С. Кромптон – кін.70-х р. XVIII);**
- механічний ткацький верстат (Е. Картрайт - 1785**

2. Машинобудування:

- паровий двигун Дж. Уатта (1784 р.);**
- пароплав (Фултон – 1807р.);**
- паровоз (Стефенсон - 1814 р.)**
- залізниця (1825 р.).**

3. Обробка металів:

метод пудлингования - спосіб переплавлення чавуну на залізо на кам'яному вугіллі (Корт - 1784 г.).

Соціально-економічні наслідки промислової революції

1. Багаторазове підвищення продуктивності праці;
2. Виникнення великої кількості промислових підприємств і утворення промислових центрів;
3. Концентрація в промислових центрах населення;
4. Перехід від простого до розширеного відтворення;
5. Ринкові відносини, базою яких є приватна власність на засоби виробництва, набувають загального характеру.

- 6. Робоча сила стає товаром, людина має право вільно розпоряджатися своєю здатністю до праці;**
- 7. Розподіл ресурсів здійснюється за допомогою механізму вільних ринкових цін;**
- 8. Знімаються обмеження для конкуренції і забезпечується свобода підприємництва;**
- 9. Завершується формування двох основних економічних верств суспільства: капіталістів і робітників (буржуазії і пролетаріату).**

10. Посилення спеціалізації в торгівлі, банківській справі і на фондових біржах;

11. Формування стійкого грошового обігу на основі впровадження системи золотого стандарту;

12. Зміна аграрної цивілізації індустріальної.

Передумови промислового перевороту в Англії

- 1. Процес первісного
нагромадження капіталу;**
- 2. Англійська буржуазна
революція (1640-1688);**
- 3. Аграрна революція**
- 4. (XVI- XVIII ст.)**

- 4. Посилення іноземної конкуренції;**
- 5. Становлення колоніальної імперії;**
- 6. Економічна політика держави;**
- 7. Розвиток науки, промисловості і транспорту.**

Особливості промислового перевороту у Франції

- Пізніше в порівнянні з Англією встановлення буржуазного ладу;
- Затяжні війни;
- Інертність мислення французьких промисловців;
- Наявність малопродуктивного парцелярного сільського господарства;

- **Виробництво предметів розкоші;**
- **Позиково-лихварський характер французького капіталу;**
- **Формування рантьє.**

Особливості промислового перевороту в Німеччині

- 1. Повільні темпи промислового перевороту (30-рр. ХІХ ст. - 1871 г.) в зв'язку роздробленістю німецьких земель, пануванням феодалного землеробства і цехового ладу.**
- 2. Промисловий переворот здійснювався насамперед у важкій промисловості для будівництва залізниць і задоволення потреб армії (артилерійські заводи Круппа).**
- 3. Пізній характер промислового перевороту зумовив більш високий технічний рівень промисловості на основі новітньої імпоротної техніки і власних винаходів (динамо-машина).**
- 4. Високі темпи розвитку акціонерних підприємств (грюндерство).**

США

- 1. Фабричне виробництво розвивається в бавовняній промисловості минаючи стадії ремесла і мануфактури.**
- 2. Промисловий переворот здійснювався в умовах хронічного браку робочої сили, що призвело до:**
 - підвищення технічної оснащеності промисловості в результаті впровадження власних винаходів (револьверний верстат, турбіна, швейна машина);**
 - підвищення заробітної плати і сукупного попиту.**
- 3. Розвиток машинобудування, в тому числі сільськогосподарського (винахід косарки, жниварки, трактора).**

- 4. Високі темпи будівництва залізниць (в середині ХІХ ст. найпротяжніші у світі).**
- 5. Розвиток металургійної галузі та металообробки.**
- 6. Основою економічної системи стають велике фабричне виробництво і товарне фермерське господарство.**
- 7. За 1850-1870 рр. промислове виробництво зросло в 4 рази.**

За обсягом промислової продукції США вийшли на друге місце у світі.

Класична школа політичної економії

Представники класичної школи політичної економії

- заклали методологічні основи всіх наступних економічних досліджень;**
- перейшли до аналізу внутрішніх закономірностей економіки;**
- перейшли до пошуку законів розвитку економічної системи**

Основні положення:

- 1. Багатство країни визначається не кількістю золота і срібла, а землею та іншим майном - будинками, спорудами, худобою ...**
- 2. Теорія вартості: «Та кількість грошей, яку можна отримати за продукт, визначає його вартість, причому визначає не прямо через витрати праці, а опосередковано, через витрати на виробництво грошей, запропонованих за даний продукт».**
- 3. Заробітна плата повинна встановлюватися на рівні прожиткового мінімуму.**

Школа фізіократів

Франсуа Кене
(1694 – 1774 рр.)

ОСНОВНІ ІДЕЇ:

- 1. Природний порядок - це система розвитку економіки на основі вільної конкуренції та стихійної гри ринкових сил при мінімальному втручанні держави в економічне життя суспільства**
- 2. Чистий продукт - надлишок над тією частиною, яка відшкодовує заробітну плату (додатковий продукт). Чистий продукт створюється тільки в землеробстві, а його формою є рента.**
- 3. Класова структура суспільства:**
 - Продуктивний клас (фермери)**
 - Клас земельних власників**
 - «Безплідний клас» (промисловці, наймані робітники, ремісники)**

- 4. Заробітна плата зводиться до мінімуму засобів існування робітників;**
- 5. За характером обороту капітал ділиться на «первісні аванси» (витрати на інвентар, будівлі, худобу) і на «щорічні аванси» (витрати на насіння, робочу силу);**
- 6. Аналіз процесу відтворення (теорія відтворення).**

Економічна система Адама Сміта

**«Для того щоб підняти державу
з найнижчої сходинки
варварства до вищого ступеня
добробуту, потрібні лише мир,
легкі податки і терпимість в
управлінні, все інше зробить
природний хід речей»**

Адам Сміт
(1723 – 1790)

«Дослідження
про природу та
причини
багатства
народів»
1776г.

Особливості економічних поглядів

**Предмет дослідження -
закони збільшення
багатства нації**

**Методи дослідження -
теоретичний аналіз і емпіризм**

Ідея «невидимої руки»

Вчення про поділ праці

**Поділ праці підвищує
продуктивність праці трьома
способами:**

- збільшується спритність і
мистецтво окремого робітника;**
- заощаджується час праці;**
- сприяє винаходу машин**

Теорія грошей

Гроші - це товар який стихійно виділився серед інших товарів

Теорія вартості:

Вартість товару визначається витраченою працею

Вартість товару визначається працею, що купується

Вартість товару визначається сумою доходів: $ЗП + P + R$

Давід Рікардо (1772 – 1823)

«Засади
політичної
економії та
оподаткування
1817г.

Методологія

Предмет політекономії:

- **закони розподілу багатства**

Методи дослідження:

- **теоретичний аналіз і емпіризм**

**Вперше застосував метод
сходження від абстрактного до
конкретного**

Основні ідеї:

- Теорія вартості: товари, які мають корисність, отримують свою мінову вартість із двох джерел: своєї рідкості і кількості праці, необхідної для виробництва товару ".
- Заробітна плата є ціна праці найманого робітника.

**Виділяє природну і ринкову ціну праці:
Природна ціна праці визначається, як
можливість робочого утримувати за
свою працю себе і свою сім'ю, тобто
забезпечує прожитковий мінімум.
ПЦП залежить від цін на товари і
послуги.**

**Ринкова ціна праці - це плата за
працю, що складається на ринку з
урахуванням реального
співвідношення попиту і пропозиції
на працю.**

Диференціальна рента пов'язана з законом спадної родючості ґрунту.

Умови утворення: монополія на землю як на об'єкт господарювання

Теорія реалізації: кризи надвиробництва неможливі.

Теорія порівняльних переваг у зовнішній торгівлі

Необов'язково, щоб країна мала абсолютну перевагу по даному товару. Досить, щоб вона мала порівняльну перевагу, тобто щоб по даному товару співвідношення її витрат з витратами інших країн було більш сприятливо для неї, ніж по іншим товарам.

Англійський жарт

Хто такий економіст?

Людина, яка не має ні гроша в кишені і дає іншим такі поради, що якщо вони будуть дотримуватися їх, то будуть також без грошей.

Класична макроекономічна модель

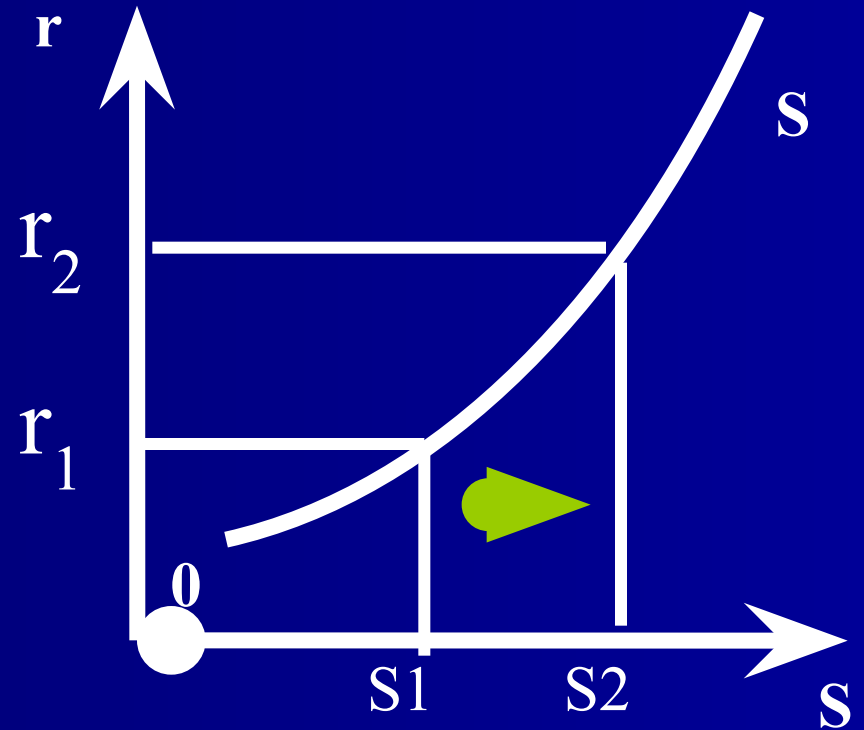
Рівень сукупних витрат завжди відповідає обсягу продукції, виробленому при повній зайнятості.

- Закон Сея: «Будь-яка пропозиція породжує адекватне споживання (попит)»
- $Y = C + I$

Класична модель

Заощадження -
це зростаюча
функція від
реальної
ставки
відсотка.

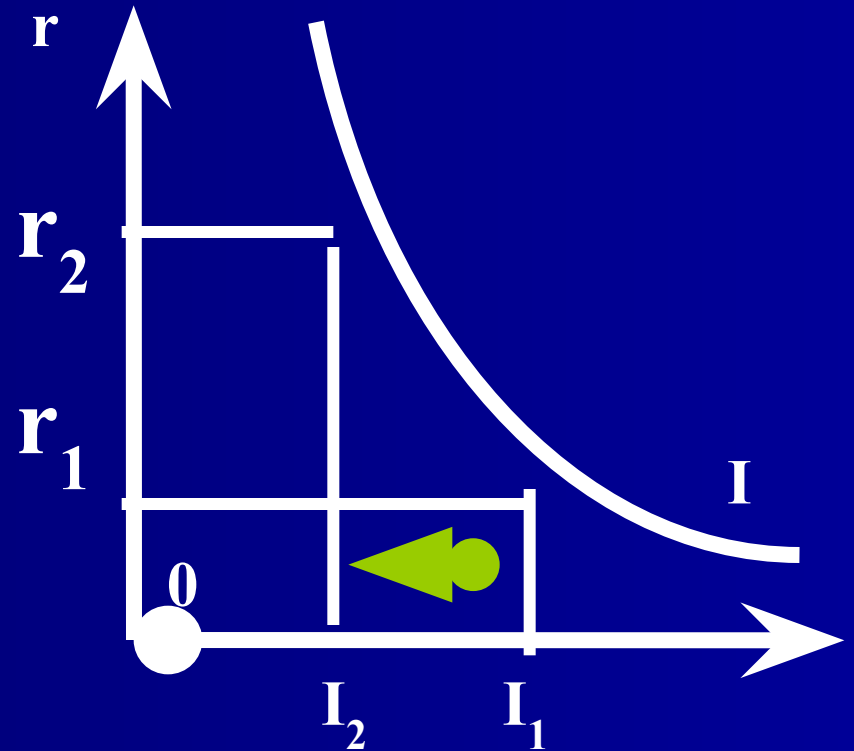
$$S = f(r)$$

Класична модель

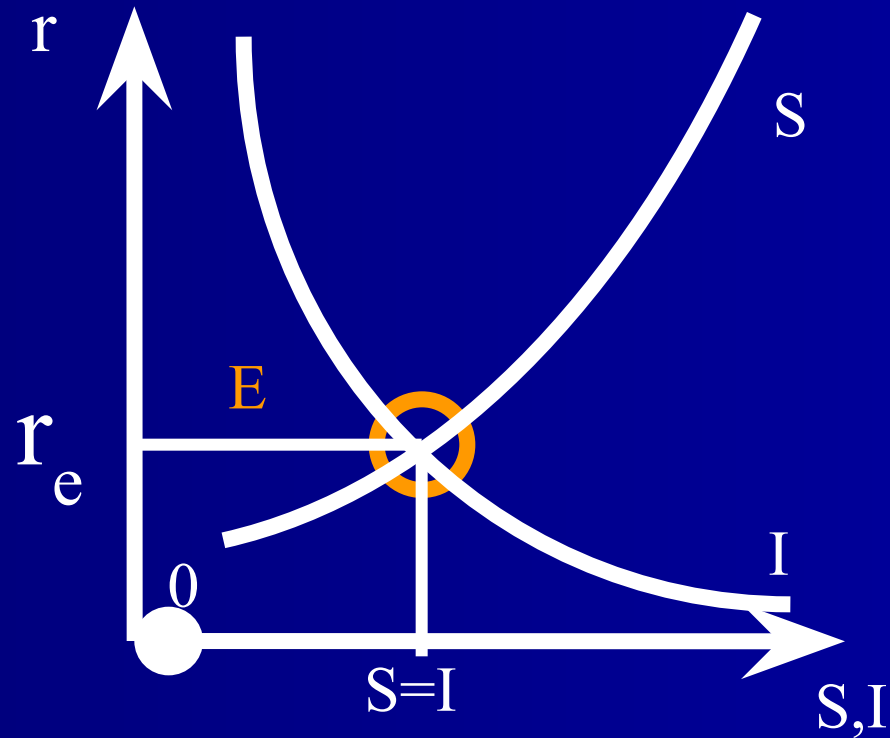
Інвестиції - це
спадна функція
від реальної
ставки відсотка

$$I = f(r)$$

Класична модель

Врівноважуються
інвестиції і
заощадження за
допомогою
рівноважної
ставки реального
процента

Класична модель

Саморегулюючий механізм ринку праці забезпечує повну зайнятість за рахунок коливань реальної ставки заробітної плати.

